

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»
Варшавський університет
Брестський державний університет імені Олександра Пушкіна
Гомельський державний університет імені Франциска Скорини
Херсонський державний університет

***ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНА СИСТЕМА
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
В КОМУНІКАТИВНОМУ ВИМІРІ***

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної наукової інтернет-конференції

12–13 березня 2020 року

м. Острог

Острог
Видавництво Національного університету «Острозька академія»
2020

УДК 81 (082)
ББК 81я431
М 74

*Рекомендовано до друку на засіданні кафедри
української мови і літератури
Національного університету «Острозька академія»
(протокол № 9 від 7 березня 2020 року)*

Редакційна колегія:

Хом'як І. М., доктор педагогічних наук, професор, академік АН ВШ України, завідувач кафедри української мови і літератури Національного університету «Острозька академія» (відповідальний редактор);

Омельчук С. А., доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри слов'янської філології, перший проректор Херсонського державного університету;

Кочерга С. О., доктор філологічних наук, професор кафедри української мови і літератури Національного університету «Острозька академія».

М 74   Лексико-граматична система української мови в комунікативному вимірі: збірник матеріалів Міжнародної наукової інтернет-конференції, м. Острог, 12–13 березня 2020 року / редкол. І. М. Хом'як (відп. ред.) та ін. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2020. 76 с.

DOI 10.25264/7.03.20230

У збірнику матеріалів Міжнародної наукової інтернет-конференції «Лексико-граматична система української мови в комунікативному вимірі», яка відбулася 12–13 березня 2020 року на базі Національного університету «Острозька академія», представлено тези доповідей учасників, у яких відображено різноаспектні дослідження актуальних проблем сучасної української філології й лінгводидактики.

УДК 81 (082)
ББК 81я431

*Матеріали опубліковано в авторській редакції.
За зміст тез доповідей, допущені помилки і неточності
відповідають автори публікацій.*

© Автори, 2020
© Національний університет «Острозька академія», 2020

ЗМІСТ

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В СУЧАСНОМУ ДИСКУРСІ

<i>Ж. В. Колоїз</i> У ЛАБІРИНТАХ ОНІМНОГО ПРОСТОРУ	5
<i>Ю. Б. Лебедь</i> ВИЯВ ПОЛІСЕМІЇ В НАУКОВИХ ТЕКСТАХ	7
<i>В. А. Немикіна</i> КОНЦЕПТ «НЕБО» В ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ ТАРАСА МЕЛЬНИЧУКА ТА ЮРІЯ ІЗДРИКА: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ (НА МАТЕРІАЛАХ ЗБІРОК «ЮНАК МИЛУЄТЬСЯ АВТОМАТОМ» ТА «ЛІНИВИ Й НІЖНІ»)	8
<i>А. О. Тимчук</i> МАРКЕРИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В СЛОВОТВОРЧОСТІ МИКОЛИ РАЧУКА	10
<i>О. О. Ярошик</i> ЛІНГВІСТИЧНІ МАРКЕРИ ВІДЗЕРКАЛЕННЯ ПСИХОЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ГОЛОВНОЇ ГЕРОЇНИ РОМАНУ «ПОКРОВ» ЛЮКО ДАШВАР: ЛЕКСИЧНИЙ РІВЕНЬ	12

ГРАМАТИЧНА СТРУКТУРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ТРАДИЦІЇ І СУЧАСНІСТЬ

<i>Н. М. Мединська</i> ФУНКЦІЙНА НЕОДНОРІДНІСТЬ ДІЄПРИКМЕТНИКІВ	14
<i>І. Д. Шмілик</i> ВАРІАНТНІ ФОРМИ ДАВАЛЬНОГО ВІДМІНКА ІМЕННИКІВ У ПОЕЗІЇ КАМЕНЯРА	16
<i>І. Ю. Рабчук</i> ЛЕКСИЧНЕ НАПОВНЕННЯ АПОЗИТИВНИХ СИНТАКСЕМ ТЕМАТИЧНОГО ДІАПАЗОНУ «НАВКОЛИШНІЙ СВІТ ЛЮДИНИ»	19
<i>В. М. Кухарська</i> ДО ПРОБЛЕМИ ПРИЙОМІВ ПЕРЕКЛАДУ НЕОЛОГІЗМІВ	21

КОМУНІКАТИВНИЙ ВИМІР ФУНКЦІЮВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

<i>О. Д. Кулик</i> РОЛЬ ЧАСТКОВОГО СЛОВОТВІРНОГО АНАЛІЗУ ТЕКСТУ В СТИМУЛЮВАННІ МОВЛЕННЕВОЇ РЕФЛЕКСІЇ УЧНІВ	23
<i>Л. М. Овсієнко</i> ТЕКСТ У КОМУНІКАТИВНОМУ ВИМІРІ	26
<i>С. Романюк, К. Якубовська-Кравчик, М. Замбжицька</i> МОВА І КУЛЬТУРА ЯК НЕВІД'ЄМНІ АТРИБУТИ УКРАЇНСЬКОЇ ТОЖСАМОСТІ. УРАХУВАННЯ КУЛЬТУРОЗНАВЧОГО НАПРЯМУ ПРИ УКЛАДЕННІ ПІДРУЧНИКІВ ІЗ УКРАЇНСЬКОЇ ЯК ІНОЗЕМНОЇ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ВНЗ ПОЛЬЩІ	28
<i>Т. Ф. Семашко</i> ЩОДО РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ «НАЦІОНАЛЬНИЙ СТЕРЕОТИП» – «ЕТНІЧНИЙ СТЕРЕОТИП»	30
<i>І. М. Хом'як</i> УКРАЇНСЬКА МОВА – ГАРАНТІЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ	32
<i>О. М. Антончук</i> ФОРМИ ДІЛОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ «УКРАЇНСЬКА МОВА ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ»	34

Г. В. Гайович КОМУНІКАТИВНІ НАВИЧКИ ТА УСПІШНА КАР'ЄРА ДЕРЖСЛУЖБОВЦЯ. ЯК ЦЕ ПОЄДНУЄТЬСЯ?	36
Т. В. Костолович СУЧАСНІ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН	38
Н. І. Скрипник ДИСКУРС ЯК КЛЮЧОВА ОДИНИЦЯ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	40
З. В. Столяр ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ПОЧАТКОВОГО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ НУШ	42
Н. В. Шульжук МОВЧАННЯ ЯК НУЛЬОВИЙ МОВЛЕННЄВИЙ АКТ У СТРУКТУРІ ДІАЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ	44
Х. М. Карповець СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ПРАВОПИСНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ	47
М. Саневська СУЧАСНА ЛЕКСИКА ПОВСЯКДЕННОГО ЖИТТЯ У НАВЧАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ	49
М. А. Матевощук МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ «ЩОДЕННІ 5» У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	51

МОДЕЛІ ЛІТЕРАТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

О. А. Вісич МЕТАДРАМАТИЧНІ СТУДІЇ У СВІТЛІ ШЕКСПІРОЗНАВСТА	54
С. О. Кочерга ІМЕННИЙ КОД ПРОСТОРУ В ПОЕТИЧНОМУ ТЕКСТІ	56
Марія Моклиця СИМВОЛІЧНЕ МОВЛЕННЯ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТЕКСТУ (ДРАМАТУРГІЯ ЛЕСІ УКРАЇНКИ)	58
Д. Ю. Боклах ГОМОДІЄГЕТИЧНИЙ НАРАТИВ У ТВОРЕННІ ТОПОСУ КИЄВА ПОВІСТІ «БЛИЗНЕЦЬ» Т. ШЕВЧЕНКА	60
О. А. Демчук ІМАГОЛОГІЧНЕ ПРОТИСТАВЛЕННЯ ЕТНОТИПІВ У ПОЕЗІЯХ ВАСИЛЯ МАХНА	62
С. М. Марчук ЕКЗОТИЧНІ МОТИВИ В СУЧАСНОМУ ПОЕТИЧНОМУ ТРАВЕЛОЗІ	64
О. А. Подвиженний ІМАГОЛОГІЧНЕ УЯВЛЕННЯ ПРО ЄВРОПУ НА ШПАЛЬТАХ ЧАСОПІСУ «ВОЛИНЬ» ПІД ПРОВОДОМ УЛАСА САМЧУКА	66
І. Ю. Давидюк РОСЛИННІ ОБРАЗИ В ХУДОЖНЬОМУ СВІТІ ОКСАНИ ЛЯТУРИНСЬКОЇ-ПОЕТЕСИ: ЕСТЕТИКА І СЕМАНТИКА	68
Т. В. Марценюк ОБРАЗ ІНШОГО В ПОВІСТІ НАТАЛІ ЯСІНОВСЬКОЇ «УКРАЇНКА ПО-АМЕРИКАНСЬКИ»	70
С. О. Омелянчук (НЕ)ВІЛЬНИЙ ШЛЮБ ТА ІНШІ ГЕНДЕРНІ ПРОБЛЕМИ ДРАМИ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА «ПРИГВОЖДЕНІ»	72
Н. В. Савчук «ПОЛЬОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ З УКРАЇНСЬКОГО СЕКСУ» ОКСАНИ ЗАБУЖКО У ПОСТРАДЯНСЬКІЙ КУЛЬТУРНІЙ РЕЦЕПЦІЇ	74

УДК 378.147:811.161.2

*І. М. Хом'як,**доктор педагогічних наук, професор, академік АН ВШ України,**завідувач кафедри української мови і літератури**Національного університету «Острозька академія»,**м. Острозь,**ivan.khomiak@oa.edu.ua*

УКРАЇНЬСЬКА МОВА – ГАРАНТІЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Українська мова виконує різноманітні функції. Окрім основних: емотивної (функції вираження почуттів, волі співрозмовника), референтної (для позначення предметів зовнішнього світу), метамовної (з метою говорити про мову мовними засобами), фатичної (для встановлення контакту), конативної, або модальної, мови притаманні освітньо-виховна, управлінська, інформаційна, дослідницька, естетична та інші функції, що взаємодіють і підсилюють одна одну.

Ми задалися метою проаналізувати атрибутивні функції мови, що є запорукою національної єдності. У «Політичному словнику» за редакцією В. К. Врублевського, В. М. Мазура, А. В. М'яловицького атрибут (від лат. attribuo – надаю, наділяю) характеризується як невід'ємна властивість, істотна ознака предмета або явища. У тлумачному одинадцятитомному «Словнику української мови» вищеозначену характеристику доповнено: це ознака або предмет, які становлять характерну прикмету кого-, чого-небудь; означення [5, с.72]. Атрибути держави уособлюють ідентифікаційні національні символи, пов'язані з розвитком титульної нації та її роллю у становленні державности, як-от: прапор, герб, гімн; власна територія із визначеними кордонами, офіційна назва країни, час заснування або дата першої письмової згадки про неї; мова як найважливіший маркер національної самовизначеності та ін.

Українська мова як невід'ємний державний атрибут зберігає свою історичну спадкоємність від давньоруської доби, є визначальним фактором національної безпеки, згуртованості нації. Державний статус української мови закріплено в десятій статті Конституції України. Проблему утвердження державної української мови порушено в публікаціях Ю. Андруховича, І. Дзюби, О. Забужко, А. Загнітка, Р. Зорівчак, С. Караванського, І. Лопушинського, Л. Масенко, В. Німчука, А. Погрібного, О. Пономарева, О. Сербенської, І. Фаріон, І. Ющука та ін.

Під національною ідентичністю розуміємо властиву українській мові суспільну тотожність, що відображає характерні риси українців, шанобливе ставлення до державних атрибутів, зокрема української мови, яка об'єднує націю і є запорукою національної єдності.

Без поступального розвитку української мови й повнокровного функціонування її в системі освіти, науки, культури, державному управлінні, сфері послуг неможливо збудувати Українську державу. 25 квітня 2019 року Верховна Рада України здійснила важливий крок на шляху до ментальної незалежності – ухвалила закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [7], згідно з яким єдиною державною мовою в Україні є українська, а спроби запровадження в країні офіційної багатомовності всупереч Конституції України кваліфіковано як кроки, що провокують мовний розкол країни, міжетнічне протистояння і спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу.

Проаналізуємо, як використовується українська мова в часи незалежної України, якою мірою впроваджується в життя Закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної».

У засобах масової інформації «розкошують» кальки з російської мови, мовлення посадових осіб знебарвлене суржилом, деякі з них з року в рік принципово ігнорують державну мову на найвищих щаблях влади, українські фільми здебільшого російськомовні. І це в час, коли Росія веде гібридну війну проти України, приводом для якої називає захист російськомовного населення.

Народний депутат України М. Бужанський вніс до парламенту законопроект про скасування Закону про мову, який, на його думку, «нічого спільного із захистом і розвитком української мови не має» і «спрямований на дискримінацію носіїв інших мов, насамперед російської». Глава комітету Верховної Ради з питань гуманітарної та інформаційної політики О. Ткаченко заявив, що прийняття мовного Закону створило багато ризиків для суспільства і, зокрема, для новообраних депутатів. Нардепи М. Бужанський і О. Волошин внесли до Верховної Ради України законопроект щодо використання народними депутатами російської та інших мов національних меншин на пленарних засіданнях Верховної Ради, парламентських слуханнях, у роботі органів парламенту.

Виникає питання, чи є підстави в народних обранців у стінах парламенту розхитувати мовний атрибут Української держави? До Дня Незалежності в серпні минулого року соціологічна група Рейтинг провела дослідження «Динаміка патріотичних настроїв українців». На питання, чи вважають опитані себе патріотами, 83% громадян України заявили, що так. Патріот, як стверджує тлумачний «Словник української мови», – це той, хто любить свою батьківщину, відданий своєму народові, готовий для них на жертви й подвиги [6, с. 97]. Почуття патріотизму зобов'язує українських громадян спілкуватися мовою держави, яка надихає на героїчні вчинки. За результатами загальнонаціонального дослідження Фонду «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» разом із соціологічною службою «Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова» з 13 по 18 грудня 2019 року, проведеного в усіх регіонах України, окрім Криму та окупованих територій Донецької і Луганської областей, 70% українців вважають, що єдиною державною мовою повинна лишатися українська.

У лютому телевізійний канал «1+1» представив план нового сезону 2020 року, у якому комедії планують знімати українською мовою, а всі сім нових серіалів мелодрам вийдуть на екран російською мовою, оскільки державна мова, на думку телевізійників, «складніша для цього жанру». «Знайти тональність української мови, щоби глядач її сприймав, досить непросто. За нашими спостереженнями, мелодрами українською мовою виглядають гірше, ніж комедії», – сказала на сторінці Facebook продюсера серіалів і фільмів «1+1» О. Єремєєва.

Особи, які здійснюють ідейно-художній та організаційно-фінансовий контроль за постановкою фільмів ще зі шкільної парти мали б знати, що українська мова – одна з найрозвиненіших і найпісенніших у світі. Відтак обмежимося новим підтвердженням сказаного: за видатну творчу діяльність, високу поетичну майстерність цьогогорічним лавреатом Міжнародної літературної премії імені Франса Кафки став український поет-пісняр А. Демиденко. Телевізійникам час уже усвідомити головну місію українського кіно – творити ідентичність української нації, бути її ідентифікатором. Відверте висловлювання телепродюсера про меншовартість української мови викликає обурення, за таку мовну політику телеканал ризикує втратити ліцензію.

Державний статус української мови допомагає позбутися відчуття принизливого комплексу меншовартості і водночас активно стимулює усвідомлення своєї національної гідності, у формуванні якої чільну роль має відігравати інтелектуальна еліта, насамперед вище керівництво держави, яке особистим прикладом зобов'язане утверджувати престиж української мови. Прикро чути, коли можновладці вдаються до неправомірно зверхніх займенникових форм, кажучи, як вони «дбають про **цю** мову», «володіють **цією** мовою», як і «обіцяють **цій** державі», «керують **цією** країною» чи «працюють для **цього** народу». Очевидно, логічніше в цих контекстах уживати не вказівні займенники, що виражають дистанційованість, непричетність носія мови до українського етносу, а присвійні – *нашу, нашою, моїй, своєю, для нашого*, які уособлюють приналежність обранців до нашого народу і нашої держави.

Таким чином, боротьба за українську мову знаменує собою боротьбу за незалежність нашої держави. Атрибутивні функції мови зумовлені тим, що вона є гарантією збереження національної ідентичності українського етносу, головним гарантом консолідації українського суспільства.

Література:

1. Словник української мови. Т.1. Київ: Наукова думка. 1970. 799 с.
2. Словник української мови. Т.6. Київ: Наукова думка. 1975. 832 с.
3. [Zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19).

Наукове видання

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНА СИСТЕМА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В КОМУНІКАТИВНОМУ ВИМІРІ

Збірник матеріалів Міжнародної наукової інтернет-конференції
12–13 березня 2020 року

Відповідальна за випуск *Зоя Столяр*
Комп'ютерна верстка *Наталії Крушинської*

*За достовірність наведених фактичних даних, цитат,
власних імен, географічних назв та інших відомостей
відповідають автори.*

Формат 60x84/8. Ум. друк. арк. 8,83. Електронне видання. Зам. № 28–20.
Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура «Times New Roman».

Оригінал-макет виготовлено у видавництві
Національного університету «Острозька академія»,
Україна, 35800, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи РВ № 1 від 8 серпня 2000 року.